

Київський університет імені Бориса Грінченка

Радзівський Володимир Анатолійович

УДК 821.161.2.09

**МАЛА ПРОЗА ЛЕОНІДА МОСЕНДЗА
І ДИСКУРС ВІСНИКІВСЬКОГО НЕОРОМАНТИЗМУ**

10.01.01 – українська література

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Міністерство науки і освіти України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук,
Руснак Ірина Євгенівна,
директор Інституту філології
(Київський університет імені Бориса Грінченка).

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Кавун Лідія Іванівна,
професор кафедри української літератури
та компаративістики
(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького).

кандидат філологічних наук, доцент
Янкова Надія Іванівна,
доцент кафедри історії української літератури,
теорії літератури і літературної творчості
(Київський національний університет
імені Тараса Шевченка).

Захист відбудеться «20» листопада 2019 року о 13.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.133.03 Київського університету імені Бориса Грінченка (04053, м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського університету імені Бориса Грінченка за адресою: 04212, м. Київ, вул. Маршала Тимошенка, 13 - Б.

Автореферат розісланий «18» жовтня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. В. Плющик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Помітним явищем в українській літературі стала творчість митців, що у міжвоєнний період (20–30-ті роки XX ст.) гуртувалися навколо «Літературно-наукового вісника» (пізніше «Вісника»), редагованого Д. Донцовим. Яскравим представником цього творчого кола є Леонід Мосендз, твори якого впливали на формування самобутньої естетики вісниківства. Юрій Клен зарахував свого часу Л. Мосендза до числа найактивніших митців-вісниківців, т. зв. «вісниківської квадриги».

На початку 1990-х років В. Шевчук відніс його спадщину до явищ «забутих або напівзабутих» в українській літературі. Останніми роками ситуація змінилася, чому сприяли перевидання творів митця, зокрема й малої прози; поява наукових досліджень його творчості; осмислення вісниківства як культурно-естетичного й ідейно-суспільного феномену тощо. Нову хвилю зацікавленості викликає творчість Л. Мосендза у світлі подій, пов'язаних з розбудовою української державності, війною на Сході країни, інтеграцією до європейської спільноти народів. Героїчна тематика, культ сильної особистості, жертвовність в ім'я нації – ці стильові ознаки творів письменника виявилися суголосними сьогоденню.

Актуальність теми зумовлена потребою комплексного дослідження малої прози письменника, яка, на думку багатьох літературознавців, у загальному творчому доробку викликає найбільший інтерес. Важливим видається вивчення історико-літературних і поетикальних аспектів новелістики Л. Мосендза у вісниківському дискурсі.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою комплексних наукових досліджень історико-літературного процесу кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в межах реалізації кафедральної наукової проблеми «Літературні контексти XX століття». Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 3 від 23 грудня 2009 р.) і на засіданні бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 1 від 04 лютого 2010 р.).

Метою дослідження є з'ясування стильових особливостей малої прози Леоніда Мосендза у світлі ідейно-художніх пошуків прозаїка і в контексті вісниківського неоромантизму.

Досягнення мети дисертації передбачає розв'язання таких **завдань**:

- дослідити літературно-критичну і літературознавчу рецепції малої прози Леоніда Мосендза;
- визначити типові риси поетики вісниківського неоромантизму в малій прозі митця;
- окреслити специфіку жанрово-композиційних структур творів Леоніда Мосендза;
- охарактеризувати особливості сюжетотворення новел;
- дослідити художню антропологію новел прозаїка;
- виявити особливості наративних стратегій малої прози Леоніда Мосендза;

– визначити місце малої прози в художньому світі письменника і літературному процесі міжвоєнної доби.

Об’єктом дослідження в дисертації є новели Леоніда Мосендза зі збірок «Людина покірна» (1937) і «Відплата» (1939), публіцистика митця, а також мала проза інших письменників-вісниківців.

Предмет дослідження – поетика прози малих епічних форм, публіцистики Леоніда Мосендза і вісниківського неоромантизму.

Теоретико-методологічною основою дисертації стали філософські та культурологічні ідеї Б. Андерсона, Ф. Боаса, М. Гайдеггера, У. Еко, Х. Ортеги-і-Гассета, Е. Сміта; націософські й естетичні ідеї Д. Донцова, Ю. Клена, Ю. Липи, О. Ольжича; дослідження з теорії новели О. Бровко і В. Фащенко. У дисертації використано дослідження феномену вісниківства сучасних українських літературознавців, зокрема О. Багана, П. Іванишина, Ю. Коваліва, В. Колкутіної, М. Лаврусенко, Н. Лазірко, Н. Мафтин, І. Набитовича, О. Омельчук, В. Просалової, І. Руснак, Г. Сварник та інших.

Методи дослідження. У дисертації використано такі наукові методи і підходи: *культурно-історичний* метод сприяв дослідженню обставин, у яких розвивалася творчість Л. Мосендза; *герменевтика* дозволила окреслити роль ідеології націоналізму в становленні творчої особистості прозаїка, а також визначити типові риси поетики вісниківського неоромантизму. Співвіднесення прози Л. Мосендза з текстами письменників-вісниківців визначило продуктивність методу *порівняльного аналізу*; осмисленню специфіки структури новел митця сприяв *формальний* метод. Елементи *біографічного методу* дали можливість встановити взаємозв’язки між окремими фактами біографії письменника й особливостями створеного ним художнього світу. Метод *літературознавчої антропології* допоміг дослідити поетикальні аспекти художньої прози Л. Мосендза в антропологічному розрізі. *Філологічне коментування* сприяло узагальненню лінгвістичного і стилістичного аналізів новел, встановленню взаємозв’язків форми і змісту цих творів, які автор дисертації розглянув у культурно-історичному контексті міжвоєнної доби.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше *системно розглянуто* твори малих епічних форм Л. Мосендза в контексті новелістичного здобутку сучасників-вісниківців; *визначено* художні особливості жанру новели в творчості письменників-вісниківців; *окреслено* специфіку вираження вісниківської неоромантичної естетики в малій прозі письменника; *поглиблено* розуміння природи і художньої ролі ідеологічного стрижня в українській емігрантській прозі міжвоєнної доби; *визначено* лексико-граматичні аспекти індивідуального стилю Леоніда Мосендза-новеліста.

Теоретичне значення полягає в можливості використання матеріалів дисертації для подальшого вивчення творчості Л. Мосендза й інших письменників-вісниківців, а також у теоретичних дослідженнях малих епічних жанрів в українській літературі.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання їх у викладанні лекційних курсів з історії української літератури ХХ

століття, спеціальних курсів і наукових семінарів з української літератури міжвоєнної доби, при написанні монографій, посібників тощо.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорена і схвалена на засіданні кафедри української літератури і компаративістики Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка (17.01.2019 р., протокол № 8). Положення і висновки дисертації апробовано на Всеукраїнських наукових конференціях: «Творчість Леоніда Мосендза у контексті вісниківського неоромантизму: історико-літературні та поетикальні аспекти» (Вінниця, 2009), «Вісниківська традиція у літературі ХХ ст.: концепти, особливості стилю, світові контексти» (Дрогобич, 2010), «Творчість Юрія Клена і міжвоєнна доба в українській літературі: історичні основи, естетичні контексти, культурні особливості» (Вінниця, 2011), «Тарас Шевченко в естетиці, культурології та націософії вісниківства» (Львів, 2011), «Проза Галини Журби в ідейно-естетичному контексті міжвоєнної доби: до 125-ї річниці від дня народження письменниці» (Вінниця, 2013), «Письменник в умовах заблокованої культури» (Кременець, 2013), «Актуальні проблеми літературознавчої термінології» (Рівне, 2017), «Кордони, межі й помежів'я в літературі» (Миколаїв, 2017), «Генераційний феномен як бунт і деконструкція» (Львів, 2017).

Публікації. Основні положення й висновки дисертації викладено у 12 публікаціях, 4 з яких – у фахових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях.

Структура та обсяг дисертації зумовлені логікою вивчення поставленої проблеми і розв'язання сформульованих завдань. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (138 найменувань). Загальний обсяг роботи – 196 сторінок, з них 175 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У «**Вступі**» обґрунтовано актуальність теми і наукову новизну дослідження, визначено його мету й завдання, об'єкт і предмет, методологічні засади й методи дослідження, теоретичне і практичне значення, подано інформацію про апробацію, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «**Історико-літературні аспекти новелістичного мислення Леоніда Мосендза**» – проаналізовано критичну і наукову рецепцію малої прози письменника, зацентровано на націоналістичному світогляді як джерелі поетикальних особливостей творів прозаїка, простежено відповідність новел митця традиційним вісниківським канонам.

У підрозділі 1.1. – «*Критичне і наукове осмислення малої прози Леоніда Мосендза*» – літературознавчу рецепцію оповідань і новел письменника осмислено за умовно виділеними хронологічними періодами; визначено характерні особливості кожного з них. Так, науково-критична рецепція новелістики Леоніда Мосендза 20-х – початку 40-х років ХХ ст. увібрала особливості співіснування різних ідейно-естетичних течій, що розвинулися в західноукраїнських та емігрантських мистецьких колах. Літературні критики тих років відзначали насамперед «свіжість» вражень від творів письменника, зосереджували свою увагу на особливостях його індивідуальної манери і поетики.

Літературно-критична рецепція оповідань і новел Л. Мосендза кінця 40-х – 60-х років ХХ ст. позначена виразним намаганням сприйняти малу прозу письменника в контексті всієї його творчості як складову вісниківства зокрема й української літератури в цілому. Переважають дослідження поетичної творчості Л. Мосендза і роману «Останній пророк»; водночас мала проза залишається малодослідженою. Тогочасні оцінки стосуються переважно естетичних вартостей творів митця. Дослідники вкотре наголошували на домінуванні у прозі сильного типу героя, потужній виховній функції, сухому, «холодному», аскетичному стилі письма. Основні тенденції критичних рецепцій, окреслених у попередній період, збереглися.

У 1970–1980-х роках цікавість критики до творчості Л. Мосендза дещо згасає. Однією з основних причин стало цілеспрямоване намагання ліберального середовища діаспори якоюсь мірою знівелювати значення вісниківської традиції в українській культурі міжвоєнної доби. Водночас з'явилася низка републікацій і мемуарних матеріалів, що допомагали усвідомити певні позатекстові фактори творчості митця загалом і малої прози зокрема.

Совєтське літературознавство означеного періоду в основному сповідує тактику поборювання «буржуазних націоналістів», уникаючи не тільки ретроспекцій творчості, а й самих прізвищ. За відсутності справді наукової оцінки спадщини прозаїка серйозно брати до уваги окремі опосередковані випадки совєтської критики немає потреби.

90-ті роки ХХ ст. знаменуються, по-перше, ознайомленням українського масового читача в контексті всієї еміграційної літератури з малою прозою Л. Мосендза. По-друге, з'являються ґрунтовні наукові розвідки про творчу спадщину митця. По-третє, українські літературознавці ведуть дискусію щодо функціонування понять «вісниківство» і «вісниківці», з одного боку, та «працька школа» і «пражани», з іншого.

Важливими етапами в розвитку повноцінного мосендзознавства стали дисертація «Творчість Леоніда Мосендза. Особливості художнього світовідображення» (1999) І. Набитовича; матеріали наукової конференції «Творчість Леоніда Мосендза у контексті вісниківського неоромантизму: історико-літературні та поетикальні аспекти» (Вінниця, 2009); видання документів з фондів державного архіву Вінницької області і добірки маловідомих матеріалів «Леонід Мосендз у документах епохи» (2013); перевидання збірок новел «Людина покірна» (2011) і «Відплата» (2016).

Загалом варто зауважити, що літературно-критичні праці сучасників Л. Мосендза (Л. Бурачинської, Я. Гординського, О. Гриця, Д. Донцова, Б. Кравціва, Є. Маланюка, Л. Нигрицького, У. Самчука, О. Тарнавського) і науковців незалежної України (О. Багана, П. Іванишина, Ю. Коваліва, М. Лаврусенко, Ю. Мариненка, Н. Мафтин, І. Набитовича, В. Просалової, І. Руснак, Л. Скорини, Т. Ткаченко) та інших дають цілісне уявлення про світосприйняття Л. Мосендза-прозаїка, розкривають широке поле для подальшої наукової рецепції його творів.

Спостереження критики різних років підтверджують, що художні принципи Л. Мосендза знаходяться у руслі основних естетичних критеріїв вісниківства. Осмислення творчості письменника, хоч і було спорадичним у середині ХХ віку, на початку ХХІ століття набуло глибокої наукової послідовності. Варто констатувати

активізацію досліджень творів малих епічних форм митця останніми роками і все більш високу оцінку її художньої значущості. Якщо сучасники Л. Мосендза загалом намагалися зосередитися на прикметних рисах його стилю й естетики, то нині спостерігається тенденція всеохопного погляду на творчість прозаїка, прагнення визначити її місце у вісниківстві зокрема й українській літературі загалом.

У підрозділі 1.2. – *«Джерела формування світогляду Леоніда Мосендза»* – розглянуто важливі позатекстові фактори, які впливали на становлення світогляду і життєвий досвід письменника: його походження, початки національного самоусвідомлення, громадську діяльність тощо. Послідовно доведено, що художня діяльність митця перебувала під безпосереднім впливом націоналістичної ідеології. Чи не найістотніше на погляди Л. Мосендза вплинули праці Д. Донцова і співробітництво з ним у «Літературно-науковому вістнику». Ідеологія останнього творила основу світогляду культурних і політичних кіл міжвоєнної доби, до яких був причетний Л. Мосендз. Серцевиною націоналістичних поглядів мислителя була теорія «чинного націоналізму», що зводилася до ідеалу «сильної людини» й «сильної нації», «творчого насильства» й «ініціативної меншості», політичної й культурної орієнтації на Захід. Публіцистика, листування Л. Мосендза, спогади про нього сучасників, а також його художні твори дають підстави вважати сповідувану письменником ідеологію світоглядним націоналізмом.

Важливі результати дало дослідження поетикальних особливостей малої прози письменника у світлі націоналістичної доктрини. Політична ангажованість творів Л. Мосендза стала незаперечним визначальним чинником їхньої високої мистецької вартості. Письменник творчо інтерпретував націоналістичні ідеї; вони стали світоглядною основою його стилю, чітко окреслили позицію митця щодо національної історії, свідомості і соціальних вимог до мистецтва.

У підрозділі 1.3. – *«Дискурс вісниківського неоромантизму в малій прозі митця»* – простежено відповідність новел митця традиційним вісниківським канонам. Ліберальне літературознавство постійно наголошувало на нібито суттєвих розбіжностях в ідеологічних та естетичних поглядах письменників-вісниківців і самого Д. Донцова. Однак аналіз малої прози митця дав змогу потвердити, що у вісниківському дискурсі Мосендз-прозаїк найяскравіше втілював ідею героїчної літератури, запропоновану Д. Донцовим. Свої естетичні погляди письменник виразно задекларував у публіцистичних працях «А. Їрасек» (1930), «Антін Чехов – поет без світогляду» (1930), «Джон Гелсворси» (1933), у рецензії на збірку «Вогонь і попіл» (1934) Н. Лівницької-Холодної тощо. Відтак і твори малих епічних форм, і публіцистика, і листування з побратимами по перу (що продемонструвала сучасна дослідниця Г. Сварник у численних публікаціях) потвердили суголосність естетичних переконань митця з поглядами інших письменників-вісниківців.

Відданість естетичним переконанням вісниківства, їх безпосереднє відстоювання Л. Мосендзом найкраще ілюструє памфлет «Микола Хвильовий: легенда і дійсність», що з'явився 1948 року як частина полеміки щодо шляхів подальшого розвитку української літератури. У широкому розумінні памфлет є зразком, складовою гострої реакції представників націоналістичного крила української еміграції на спроби популяризації ліберальних цінностей. Памфлет Л. Мосендза, який готувався для відновленого «Літературно-наукового вістника», був

відповіддю на щойно перевиданий роман «Вальдшнепи» М. Хвильового і післямову до нього Юрія Дивнича (Лавріненка). Різкість памфлету Л. Мосендза можна пояснити низкою позатекстових факторів. Націоналістичне середовище у міжвоєнний період визначило низку домінант, пов'язаних з естетикою художнього твору, до яких віднесли волюнтаризм, європеїзм, мілітарність, політизація, пристрасна форма висловлювання, аскетизм, історіософізм тощо. Піддаючи критиці роман М. Хвильового, автор міркує про слабку вмотивованість добору персонажів, російський менталітет, що виразно проступає у творі, нечіткість певних думок та ідей, засилля російської лексики і синтаксису у мовній тканині твору тощо. Висновок автора був безапеляційний: в Україні насаджується чужа національним інтересам ідеологія, відголоски якої демонструє роман «Вальдшнепи». Л. Мосендз відстоює чіткі естетичні вимоги до національної літератури, вироблені в націоналістичному вісниківському середовищі, виразно демонструє своє неприйняття художнього освоєння дійсності яскравим представником націонал-комуністичного табору.

Естетичні переконання Л. Мосендза знайшли практичне втілення у його малій прозі. У дисертації відзначено прихильність письменника до жанру новели як типового явища у художній практиці вісниківців, свідченням чого є новели Ю. Липи (збірка «Нотатник», 1937); Юрія Клена (новели «Акація», 1947; «Яблука», 1947; «Медальйон», 1947 і «Пригоди архангела Рафаїла», 1947); У. Самчука (збірки «Месники», 1932; «Віднайдений рай», 1936) та інші твори. Новела завдяки своїй лаконічності, сконденсованості зображуваного, читабельності стала найбільш придатною для вісниківських естетичних пріоритетів формою. Новели Л. Мосендза й інших вісниківців єднає тематична спорідненість, ідейно-естетичний контекст, героїка, увага до сильної особистості тощо. Найбільше смислових зв'язків можна провести між творами збірки «Людина покірنا» Л. Мосендза й новелами «Нотатника» Ю. Липи.

Новелістика Л. Мосендза становить інтерес і в плані загальновісниківських історіософських інтерпретацій. Міфологізація подій героїчного минулого, роздуми над вартими уваги сторінками національної історії у творах письменника не є самоціллю, радше – шляхом усвідомлення національної ідеї, засобом плекання громадянської свідомості читача. У зв'язку із цим автор збірки «Відплата» актуалізує події княжих часів («Свшан-зілля»), змальовує життя представників європейської національної еліти («Птах високого лету», «Г'ha pagata»).

Виховний момент у творах обов'язково поєднано з тими високими суспільними завданнями, які митці-вісниківці ставили перед національною літературою. Новели Л. Мосендза у вісниківському контексті виділяються яскравою дидактичною спрямованістю. Думки, ідеї, що природно впливають з художньої тканини його творів, відзначаються глибокою філософічністю, оригінальністю, спонукають не тільки до певних роздумів, а й до чину. Так, у новелі «Людина покірна» втілено шляхетну ідею, суть якої полягає в благородному житті і смерті людини з високим відчуттям власної гідності.

Такі ж шляхетні вимоги вісниківство висувало і до жінки. Критикуючи жіночий образ збірки Н. Лівицької-Холодної за посередність і малість, Л. Мосендз створює типи вольових жінок у власних новелах. Є серед них як негативні (Роксоляна з однойменного твору, пані-адресантка з новели «Лист»), так і позитивні персонажі

(баба й мати Марка Яхненка з «Великого Лука»; Катерина з новели «Птах високого лету»; вдова у новелі «Ненависть»). Жінка у Мосендзових новелах – це насамперед берегиня роду і натхненниця.

Беручи за основу актуальну потребу мобілізації суспільства перед майбутніми викликами історії, автор збірок «Людина покірна» і «Відплата» послідовно вирішує практичні виховні завдання, безпосередньо пов'язані з героїко-волютаристським світоглядом. Аналізовані твори яскраво демонструють домінування основних вісниківських ідей, зокрема мілітарності, антипацифізму, національного активізму, жертвності тощо. Естетика малої прози Л. Мосендза не просто відповідає загальноприйнятим вісниківським канонам. Гармонійно поєднуючи раціональне і ірраціональне, духовне і матеріальне, вона є зразком передової світоглядної думки свого часу, майстерно втіленої в художню форму.

Другий розділ – «Жанрово-стильові та композиційні домінанти малої прози Леоніда Мосендза» – складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. – *«Жанрово-композиційна своєрідність малої прози письменника»* – здійснено аналіз архітекtonіки новел зі збірок «Людина покірна» і «Відплата». Новела виявилася для митця чи не «найзручнішою» формою втілення творчих ідей. Саме цей жанр завдяки своїй сюжетно-композиційній будові є максимально пристосованим для вираження складних драматичних колізій, пов'язаних з долею окремої людини.

Особливістю новел збірки «Людина покірна» є наявність і оповідача, і розповідача (Давида). Образ останнього в архітекtonіці збірки багатofункціональний. По-перше, він надає цілісності групі різноматематичних творів, адже частина новел починається і закінчується заувагами Давида стосовно певної проблеми (ідеї). По-друге, через цей образ наскрізно впродовж усієї збірки активується авторська присутність. Роздуми, міркування і висновки розповідача є важелем уповільнення чи прискорення дії, способом інтимізації спілкування на рівні *читач – автор*, засобом виразнення ідеї твору.

Образ наратора в збірці «Людина покірна» автобіографічний, що певною мірою визначає жанрову своєрідність творів, їхню тематику й ідейне спрямування. У новелах, де безпосередньо відсутній «незмінюємий голова клубу» («Брат», «Берладник», «Укрита злість, облудлива покірність...», «Люди»), нарація ведеться від першої особи, відтак між наратором і реципієнтом зберігається дистанція; складається враження, що це чергова розповідь Давида. Образ останнього допомагає збагнути авторську позицію; забарвлені легкою іронією розповіді не позбавлені моралізаторства.

Темпоральна організація новел збірки «Людина покірна» відзначається різноплановістю. Художній час тут тісно пов'язаний із часом історичним. Це період визвольних змагань українського народу першої третини ХХ століття, безпосередню участь у яких брав сам автор. Присутність оповідача, розповідача і наявність у більшості творів обрамлення – причина того, що фабульно-сюжетний і розповідний часи новел, як правило, не збігаються. Ретроспективне сприйняття часу логічно вмотивоване увагою письменника до передісторії персонажа.

Твори аналізованої збірки об'єднані головною ідеєю: людина не повинна бути «вівцею», тобто не повинна покірно чи приречено сприймати соціальні негаразди і

наси́льство. Найвищою цінністю для Мосендзових персонажів залишаються ідеали гідності, свободи, героїки. Це високоморальні, активні натури з європейською свідомістю, шляхетні у своєму нестримному пориві поборювати все рабське в людській природі. Змальовуючи позитивні та негативні типи, письменник широко застосовує контрастні прийоми ідеалізації сильної, вольової особистості й антиідеалізації цинічного, підступного, безкультурного ворога.

Характерною рисою новел збірки «Людина покірна» є авторські відступи. Утілюючи виховну мету, ці художні елементи виконують і певні композиційні функції, зокрема окреслюють ідейно-тематичний задум, уповільнюють або прискорюють хід подій. Подекуди автор зловживає цим позасюжетним компонентом, не виправдано гальмуючи розгортання сюжету; особливо це відчутно в новелах «Роксоляна» і «Поворот козака Майкеля Смайльза». В інших творах цей елемент виглядає органічним складником тексту (новела «Брат»). Позитивно впливає на сприйняття роздумів їхня полемічність, парадоксальність, афористична щедрість. Якщо у Ю. Липи нечисленні короткі суспільно-філософські роздуми вставлено в репліки персонажів, то відносно більш розлогі їхні відповідники у Л. Мосендза входять переважно до авторського мовлення (у збірці «Людина покірна» – це складова розповідей Давида). У збірці «Відплата» авторські відступи відзначаються більшою лаконічністю, завуальованістю в художню тканину тексту.

До «Відплати» увійшло лише шість творів. Тема, що об'єднала їх, відбилася в назві збірки: все той же пристрасний чин, непохитна воля, високі цілі, полум'яна мотивація буття. Об'єднує новели ідея відплати як вагомий чинник буття людини. Благородна, шляхетна помста, як доводить автор, повинна бути основою як міжособистісних стосунків, так і поведінки людини в громаді. Мотивом помсти Мосендзові новели суголосні з малою прозою інших письменників-вісниківців, зокрема оповіданнями зі збірки «Месники» і новелою «По-справедливому» У. Самчука, новелою «Черга» Юрія Клена, де зазначений мотив обіграно іронічно, новелами «Рубан», «Гаркавий» Ю. Липи тощо.

Варто констатувати, що у «Відплаті» спостерігаємо переважання епічного способу зображення над драматичним, тоді як у «Людині покірній» навпаки – автор тяжіє до драматичного начала. Як наслідок – особливої ваги набувають діалоги, які у «Відплаті» відсутні зовсім (окрім новели «Ненависть»).

У творах малих епічних жанрів як раннього, так і пізнішого періодів творчості Л. Мосендза характерні випадки міжжанрової взаємодії, що засвідчує широкий діапазон творчого пошуку письменника, зокрема в komponуванні матеріалу. Так, у новелах «Великий Лук», «Поворот козака Майкеля Смайльза», «I'ha pagata» наявні складові структури й поетики оповідання, у новелі «Птах високого лету» – повісті тощо.

Центральним конфліктом у малій прозі Л. Мосендза, як і в творчості вісниківців загалом, є соціально-психологічний конфлікт, узгоджений з героїчним пафосом. Морально-етичний конфлікт представлений у кількох творах, де висвітлено особистісні стосунки персонажів. Неоромантичний струмінь передбачає нетиповість конфліктів-зіткнень. Через дослідження психології окремої людини автор фокусує важливу соціальну проблему. У новелах сильна, свідомо свого походження, місця і

призначення особистість протистоїть нетолерантному і недосконалому, жорстокому й агресивному світу.

Характеризуючи персонажа, Л. Мосендз-новеліст, як правило, нехтує широкими описами зовнішності, проте значної уваги надає з'ясуванню передісторії головних подій. У зовнішності письменник-модерніст виділяє лише одну або кілька істотних деталей, домінантна серед яких характеризує внутрішній світ героя. Тоді як, наприклад, У. Самчук у новелістиці більше схильний до описовості, його портрети статичні, розлогі, багатослівні, він ніби уважно розглядає свого героя, риси його обличчя. Для Л. Мосендза більш важливим є внутрішній світ персонажа. Портрет у прозаїка динамічний, що органічно вписується в природу новели. Елементи портрета прив'язано до певних дій героя, його вчинків. Особливістю ідіостилу письменника у портретуванні є чітка підпорядкованість деталей загальній ідеї твору. У Ю. Липи, наприклад, портретні деталі більш ірраціональні, загалом більш ліричні. Подібне портретування героїв спостерігаємо і в малій прозі Ю. Клена. Л. Мосендз часто й успішно ліризує зовнішність своїх героїв (Майкеля Смайльза («Поворот козака Майкеля Смайльза»), діда Якіма («Берладник»), брата з однойменного твору тощо). Письменник майже не подає колективних портретів, в індивідуальному портреті персонажа зауважує основне, акцентує суттєві зміни зовнішнього вигляду. Натомість у новелах Ю. Липи переважає портрет колективний («Чародій», «Гринів», «Бляшанки» тощо), автора цікавить в основному міміка персонажів, яка і віддзеркалює їхній внутрішній світ. Тож у малій прозі Л. Мосендза портрет персонажа несе більш важливе функціональне навантаження, ніж в інших вісниківців.

Новели аналізованих збірок в основному є історіями з початком і логічним завершенням. Фабульне розгортання сюжету (виняток становить новела «Лист») супроводжується глибоко вмотивованими причинно-наслідковими зв'язками між ситуаціями і подіями.

Хронотоп новел Л. Мосендза варто розглядати у співвідношенні, як правило, чітко окресленого, історично визначального короткого відрізка часу (у творах збірки «Людина покірна» це 1919 рік) і місця, що часто набуває метафоричної, символічної форми (овечий острів («Брат»), костел («Хазарин»), Поділля («Берладник»), Венеція («І'ha pagata») тощо). Події, визначені цією моделлю, є обов'язково винятковими, а чин героя як результат глибоко вмотивованої внутрішньої еволюції – доленосним.

Новелістичний спосіб мислення митця-модерніста яскраво ілюструє, крім того, активне використання виразної художньої деталі, яка часто набуває вигляду знаку (кинджал Франческо в «І'ha pagata»), образу (бойовий лук у «Великому Луці»; руки діда-верховинця в «Укритій злості, облудливій покірності...» тощо), переростає в символ («злісний марець-суховій» у «Браті»; запах євшан-зілля в однойменній новелі тощо).

Заголовки творів здебільшого відображають ідею всієї збірки: «Номо lenis» («Людина покірна», «Берладник», «Люди», «Птах високого лету»); рідше – тему («Брат», «Поворот козака Майкеля Смайльза», «Лист»). Тісно пов'язані із заголовками багатьох новел присвяти, які вказують на близьких авторові людей – старшого брата, друга дитинства Е. Чупруна, близького приятеля М. Селешка та інших, – демонструють автобіографізм художніх текстів, певним чином оптимізують сприйняття його реципієнтом. Автобіографізм новел Л. Мосендза має певні

особливості. Найсуттєвіша з них полягає в реалізації авторської суб'єктивності. Л. Мосендз робить акцент на постаті, носієві суспільних ідей, а не на оточенні в широкому розумінні. Моделювання таких образів об'єктивно зумовило авантюрність окремих сюжетів і типів.

У підрозділі 2.2. – «*Специфіка сюжетотворення малої прози Леоніда Мосендза*» – проаналізовано традиційні подійні сюжети, розвиток характерів і обставин.

Питання форми літературного твору загалом і сюжетобудування як часткової проблеми поетики займає вагоме місце у вісниківській традиції. Підтвердження цьому знаходимо в публіцистиці Д. Донцова, Ю. Липи, О. Ольжича й інших вісниківців, у листуванні митців-одномудців. Мосендз-новеліст тяжіє до концентричної структури сюжету, хоча лінійна (хронікальна) організація подій досить широко представлена в його малій прозі («Великий Лук», «Люди», «Поворот козака Майкеля Смайльза», «Г'я рагата», «Птах високого лету»). Зосередженість на одному визначальному конфлікті, що передбачає концентричний сюжет, є важливою передумовою сугестії. Такий принцип сюжетобудови переважає в усіх вісниківців-новелістів.

Наростання і рух конфлікту зумовлює членування сюжету на компоненти. Мала проза Л. Мосендза виявляє тенденцію до повнокомпонентності сюжетів. Функцію прологу й постпозиції в деяких новелах збірки «Людина покірна» перебирає рамка, яка є статичною; крім іншого, вона слугує яскравим маркером дистанції часу, місця, обставин зображених подій стосовно авторових. У зв'язку з динамізацією композиції окремі новели не містять початкових компонентів, прологу й експозиції. Письменник відводив цим елементам в основному вагому роль, оскільки детально зображував психологічну мотивацію поведінки головних героїв і структурну мотивацію розв'язки. Відповідно в новелах нагромаджено епізоди, що вмотивовують подальші дії персонажа. Стрімкий розвиток дії подано в гострій перипетійній формі. Інтрига творів компонується прозаїком насамперед через введення несподіваних ситуацій.

Кульмінація може подаватися у формі повідомлення (оголошення спадкоємця у новелі «Помста»; повідомлення про самогубство «чужинця із Кобеляків» у творі «Люди» тощо) або у формі події (вбивство чекіста в новелі «Хазарин»; момент втечі з тюрми в новелі «На утвор»). Такої ж форми набувають і розв'язки, щоправда, з відчутною перевагою на користь дії. Часте зображення письменником смерті персонажів у кульмінації та розв'язці є ілюстрацією серйозної трагедійної складової в пафосі цих творів, підтвердженням їхньої гостросюжетності.

У збірці «Людина покірна» Л. Мосендз акцентує зовнішній вияв подій, тобто власне дію, чин. Оскільки його персонажі вже сформовані особистості, тому найбільш цікавими видаються форми вияву їхнього характеру, вчинків, до яких вони вже готові. Ці герої зображені автором у найдраматичніший період їхнього життя, і читач свідомо чи підсвідомо чекає від них довершеної поведінки.

В основному письменник моделює цікаву чітку фабулу; у кількох творах наявна послаблена фабула, де в сюжетобудові відчувається вагомий вплив законів лірики («Брат», «Берладник», «Мінерва»); новела «Лист» є виразно безфабульною.

Тематика новел Л. Мосендза пов'язана передовсім з високим рівнем його громадянської відповідальності, що подекуди понижує їхній художній рівень;

широкими інтертекстуальними можливостями; різноманітністю й глибиною зображення локальних культурно-історичних рівнів (насамперед у збірці «Відплата»). Хоча у творчості вісниківців духовно-проблемні засоби превалюють над формально-стильовими, особливості сюжетотворення новел Л. Мосендза варті уваги як вияв органічної єдності форми і змісту.

У підрозділі 2.3. – *«Концепція людини в новелістиці митця»* – відзначено, що домінування неоромантичних рис вирізняється в Л. Мосендза низкою особливостей, що і визначають його художній стиль. Так, найпильніша увага автора звернена на позитивні морально-вольові якості людини, що виділяє новеліста навіть серед близьких за тематикою і пафосом письменників-вісниківців. Його мала проза має виразні ознаки ідейності, а не простої тенденційності. Показовою в цьому плані є збірка «Людина покірنا», де надважливими виступають зовнішні обставини чину героя, подій. Саме зовнішні поведінкові вияви стають виразними маркерами складних внутрішніх переживань персонажів.

Перспективними щодо осмислення організації антропологічного дискурсу новел Л. Мосендза виявилися здобутки американської антропологічної школи, зокрема Ф. Боаса. Застосувавши зазначену методику, можемо виокремити біологічний аспект характеротворення героїв у письменника-вісниківця. Показовим у цьому плані є образ Майкеля Смайлза («Поворот козака Майкеля Смайлза»). Молода людина далекого світу раптом підсвідомо відчуває потребу своєї присутності в іншому місці. Майкеля не зупиняє, а пориває те, що Батьківщина його предків у стані війни. Цілком емоційний і якоюсь мірою легковажний вчинок має природну мотивацію – спрацював інстинкт самозбереження нації. Щоби відчути свою українськість, американцеві потрібен ще деякий час, а захисником свого роду Смайлз усвідомлює себе одразу. Письменник ошадливо, водночас тонко передає фізіологічні особливості поведінки героя. Промовистий момент – сцена розстрілу більшовиками загону українських козаків.

Біологічна сутність господаря-захисника Батьківщини виписана Л. Мосендзом у дусі неоромантичної естетики і донцовського утвердження принципу героїзму в літературі. Центральні персонажі новел фізично досконалі, зовнішньо привабливі; вони вибухові та запальні, нерідко вагаються, бо приймають надто важливі рішення. Новеліст не уникає передачі афективних станів героїв. Змальовуючи людину в стані афекту, письменник пояснює її поведінку, вчинок, характер. Амплітуда переживань персонажів досить велика. Зразок сильного, вольового українця передбачав й ідеалізацію героїв.

Важливим в осмисленні особистості героя є соціальний компонент. У цьому випадку, пов'язаному з особливостями вісниківського світосприймання, соціальний аспект слід вважати специфічним. Герой Л. Мосендза – вірний продовжувач історії власного роду, її знавець («Великий Лук», «Берладник», «Поворот козака Майкеля Смайлза»). Господар-захисник рідної землі, як правило, має високий соціальний статус, затребувану суспільством професію (інженер, військовик, учитель тощо). Є серед персонажів і середньовічні аристократи («І'ha pagata», «Птах високого лету»), смислом життя яких є прагнення слугувати власній державі. Суспільству потрібні, як стверджує прозаїк образами Калера («Homo lenis»), Луки («І'ha pagata»), інженера («Роксоляна»), справжні фахівці, авторитети своєї справи, котрі отримують насолоду

від праці. Професія ж ворога-зайди є підкреслено невизначеною; у своїй загальній масі – це «азіатський» пролетаріат з відповідним рівнем культури.

Справедливе обурення автора викликають прояви національної нетерпимості, зверхнього ставлення до українців («Укрита злість, облудлива покірність», «Люди», «Брат»). В основному герої новел є сформованими соціальними типами, взірцевими в плані гармонійного узгодження приватних і громадських інтересів людини.

Аналіз малої прози Л. Мосендза дає змогу зробити висновок про існування в його художньому світі одвічних координат – добра і зла. Перша пов'язана з превалюванням серед персонажів людей вільних, благородних, цілеспрямованих, високоосвічених або таких, хто спрагло здобуває освіту. Це «культурна людина». Зло натомість знайшло прихисток у натурі людини «примітивної», «некультурної», дії й емоції якої малоконтрольовані. Це – ворог-зайда. Письменник попереджає, навчає, ділиться досвідом: ворог ненавидить нашу віру й історію («Хазарин»), не дотримує слова честі, зневажає жінок («Великий лук»), підлий («Роксоляна»). Цей тип персонажа на фоні твореного автором типу господаря-захисника сприймається цілком однозначно.

Саме антропологічний дискурс увиразнює у малій прозі Л. Мосендза ідеологічні, ідейно-естетичні й аксіологічні ознаки вісниківського неоромантизму.

У третьому розділі – «Особливості ідіостилу Леоніда Мосендза» – проаналізовано особливості художнього мовлення та наративні системи й стратегії текстів.

У підрозділі 3.1. – *«Специфіка наративних стратегій у новелах Леоніда Мосендза»* – з'ясовано, що збірки «Людина покірна» і «Відплата» презентують різні форми наративної організації. У першій збірці розповідь ведеться від двох нараторів (первинного і вторинного), що розширює інтерпретаційні можливості текстів. У збірці «Відплата» наявний лише один недієгетичний наратор, інформативність персонажів при цьому в основному зведена до мінімуму. У підрозділі констатовано більш об'єктивну позицію автора, що цілком логічно у світлі декларованих вісниківством виховних завдань. У контексті малої прози інших письменників-вісниківців новели «Відплати» найбільше наближені до белетристичної форми.

Головні та другорядні персонажі виявляють себе у різних видах нарації: Давид – у дещо парадоксальних, але мудрих повчаннях і різких репліках; безіменний первинний наратор – у влучних оцінних репліках і внутрішніх монологів; брат оповідача – у нестримному емоційному мовному потоці (новела «Брат»); Майкель Смайльз – у щирих глибокодумних відповідях («Поворот козака Майкеля Смайльза»); дід-верховинець («Укрита злість, облудлива покірність...») – у коротких, правдивих і сповнених болю репліках; чекіст Брунс («Хазарин») – у нахабній, нещирій невластивій прямій мові тощо. Різні точки зору вмотивовано відібрані й сфокусовані автором, що відповідно позитивно позначилося на художній цілісності окремих творів і збірки загалом.

Персонажі «Відплати» розкривають свій внутрішній світ, по-перше, за допомогою роздумів, оформлених невластиве прямою мовою: Карло Райнбурзький («Птах високого лету»), хан Отрок («Євшан-зілля»), Франческо Пачіолі («I'ha pagata»); по-друге, за допомогою листа через монологічну форму («Лист»); по-третє,

в емоційних репліках і дещо пафосних порадах («Ненависті»); по-четверте, в афективній душевній сповіді, поданій як потік свідомості («Мінерва»).

Узагальнений наратор обох збірок Л. Мосендза є безпосереднім виразником ідеологічних переконань та ідей автора. Його роль чітко окреслена, це «вчитель», «виховник». Ідеальним реципієнтом новел збірок «Людина покірنا» і «Відплата», що різняться темами, але близькі ідейно, є масовий читач. При цьому в Л. Мосендза відсутня пряма апеляція до реципієнта, яку можна спостерігати, наприклад, в збірці «Месники» У. Самчука. Останню склали твори-агітки, написані адресно й надруковані анонімно в підпільному часописі «Сурма». Автор виразно «підлаштував» стиль оповіді під масового реципієнта, що виявилось в буквальних заохоченнях до слухання і комунікації, слабо завуальованій агітації, директивах, великій кількості імперативів, спрощеній образності та метафоризації; зловживанні емоціями, перечуленістю характерів тощо. Новели Л. Мосендза, що виконують таку ж виховну функцію, позбавлені подібних хиб, тому в художньому плані більш вартісні.

Підрозділ 3.2. – *«Лексико-семантичні особливості ідіостилу письменника»* – присвячено характеристиці художньо-образної мовної конкретизації дійсності в новелах Леоніда Мосендза.

І естетичний, і власне мовний дискурси безпосередньо пов'язані зі світосприйнянням письменника, тому в підрозділі детально проаналізовано погляди вісниківців на мовні особливості художніх творів Л. Мосендза. Аналізуючи малу прозу письменника, критики сходяться на тому, що стиль його письма «зв'язкий» (Б. Кравців), йому притаманні «велика суцільність», скупість на засоби (У. Самчук), стислість (Подєбрадчанка), «ощадність розповідної мови» (Б. Кравців), «шляхетність вислову» (Л. Нигрицький). Проза митця позбавлена прикрих мовних помилок-«ляпсусів» через незнання мов (Подєбрадчанка), холодна у виявах емоцій (Л. Нигрицький, У. Самчук), «дещо сухвата, занадто інтелектуальна» (Є. Маланюк). Сучасні дослідники теж наголошують на особливій мовній організації оповідань і новел прозаїка. До найважливіших питань порушеної проблеми віднесено лексичний склад малої прози Л. Мосендза; особливості стилістичного функціонування синтаксичних конструкцій; роль порівнянь та епітетів у творах. Констатовано, що всі засоби художнього мовлення новел письменника суворо підпорядковані загальній художній ідеї текстів.

Особлива майстерність митця проступає насамперед у використанні порівнянь, можливостей дієслівної синонімії, творенні складних епітетів, звукових ефектів за допомогою алітерації. Питомою прикметою Мосендзового стилю є широке використання неповних речень, уривчастих фраз, питальних та окличних речень, риторичних конструкцій. У малій прозі активно функціонують такі шари лексики, як суспільно-політична, мілітарна, емоційно забарвлена.

Збірка «Людина покірна» є втіленням відносно свіжих особистих життєвих вражень, що спричинили динамічність письма, діалогічну природність і високу емоційність. У збірці «Відплата» наявні філософські, історіософські узагальнення; тексти характеризуються активізацією авторського мовлення, відсутністю діалогічних партій (виняток становить новела «Ненависть»). Автор демонструє більш широке і майстерне використання деяких художніх засобів (лексичного повтору, ускладнених порівнянь тощо), що може свідчити про його плідну творчу працю і розвиток.

Мова малої прози Л. Мосендза позбавлена зайвих етнографічних, фольклорних елементів, недоречної простомовності. Відповідаючи вісниківській естетиці, художнє мовлення новеліста послідовно відображає тенденції «волютаризації української мовної ментальності» (Л. Супрун). Модерні європейські тенденції загалом і вісниківські традиції зокрема функціонування літературної мови знайшли в новелах Л. Мосендза свій подальший розвиток.

Висновки містять результати дослідження. Відповідно до поставлених завдань у дисертації відстежено неперервність наукової рецепції творчості письменника. Аналіз літературно-критичних і літературознавчих праць дозволив констатувати активізацію досліджень малої прози митця останніми роками і все більш високу оцінку її художньої вартості. Якщо сучасники Л. Мосендза намагалися зосередитися на прикметних рисах його стилю, естетики, то сучасна тенденція характеризується прагненням всеохопного погляду на художню спадщину письменника, її місце у вісниківстві зокрема й українській літературі загалом.

Цінним художнім здобутком Л. Мосендза є твори малих епічних жанрів, зокрема новели. Успішні творчі пошуки письменника стали результатом засвоєння європейської філософії, літератури, культури загалом. Особливе місце серед вагомих чинників становлення творчої особистості митця займає приналежність до вісниківського середовища, яке світоглядно було націоналістичним і з-поміж розмаїтих естетичних концепцій, популярних у міжвоєнну добу, віддавало перевагу неоромантизму. Серйозний вплив на формування світогляду й мистецьких смаків письменника мала публіцистика Д. Донцова і теоретичні праці інших мислителів-вісниківців, зокрема Є. Маланюка, Ю. Липи і Ю. Клена.

Основними художніми константами вісниківського неоромантизму були філософізм, історизм, героїзм, емоційно-піднесене зображення дійсності, культ вишуканої форми, постійна увага до виняткової особистості. А головне – органічне поєднання ідеологічного стрижня з високовартісною художністю. Усе це дозволяло долати провінціалізм і сентиментальність української літератури, прив'язаність до соціальної тематики. Це привносило в мистецтво глибокий інтелектуалізм, історіософізм, наснажувало його настроями неспокою, піднесення, наступальності, «високого лету» (Л. Мосендз). Письменники-вісниківці розвивали ідеї національної героїки, моральної відповідальності, оптимізму, активізму і волютаризму, загартовуючи український характер і пориваючи націю до нового відродження. Вісниківська ідеологія й естетика дозволяють осмислити малу прозу Л. Мосендза як органічну частину героїчної української літератури міжвоєнної доби.

Новели Л. Мосендза відзначаються своєрідними архітектонікою і сюжетотворенням. Випадки міжжанрової взаємодії; використання прийому монтажу; виразна авторська позиція; гостросюжетність ілюструють широкий діапазон творчого пошуку митця. Художньо-естетичній цілісності творів сприяють влучні заголовки; використання риторичних фігур у фіналі твору; вагома роль позасюжетних елементів, серед яких виділяються відступи морально-етичного, психологічного й ідеологічного планів; інтертекстуальність цих відступів; інтертекстуальні тематичні можливості текстів загалом. Про чітке дотримання жанрового канону новели свідчать нехтування розлогими описами, глибока мотивація поведінки персонажів, динамічність портрета, його значне функціональне навантаження тощо.

Сюжетобудові Мосендзової новелістики притаманні цікава фабула, тяжіння до концентричної (архетипної) структури сюжету, домінування ідеологічно-соціального конфлікту, чітке групування персонажів, тенденція до повнокомпонентності сюжетів. Серед естетичних принципів розгортання сюжету в новелах прозаїка домінує лицарська боротьба, формування характеру сильної особистості. Потужним героїчним пафосом ці твори вирізняються навіть у вісниківському дискурсі. Наголошуючи на зовнішніх обставинах чину героя, автор активізує уяву читача, змушує дошукуватися внутрішніх переживань і колізій. Тож персонажі письменника переважно непокірні, вольові, «гарячі» (Д. Донцов) неоромантичні типи.

Збірки «Людина покірна» і «Відплата» презентують різні форми наративної організації. У першій збірці проступає двоголосий наратив, що розширює інтерпретаційні можливості текстів. У збірці «Відплата» наявний лише один недієгетичний наратор, інформативність персонажів при цьому в основному зведена до мінімуму. Врешті можна констатувати більш об'єктивну позицію автора. У контексті творів цього жанру інших письменників-вісниківців новели «Відплати» найбільше наближені до белетристичної форми.

До особливостей ідіолекту прозаїка належать лаконічність, вправність у використанні багатьох видів тропів і синтаксичних можливостей мови. Привертає увагу насамперед майстерне застосування порівнянь (часто ускладнених), дієслівної синонімії, творення складних епітетів, алітерації. Серед характерних ознак стилю митця варто виділити широке використання неповних, питальних та окличних речень, риторичних конструкцій. Велике смислове навантаження несуть емоційно забарвлена, мілітарна й суспільно-політична лексика. Хоча загалом у творах Л. Мосендза спостерігається сміливість у доборі відповідних лексичних одиниць, стильових форм і засобів, виразно відчувається лексичне багатство, тропеїстична насиченість його текстів не густа на фоні інших вісниківців. Така мовна організація твору щоразу була підпорядкована ідейно-художньому задуму письменника, сприяла активному долученню читача до образної, з глибоким підтекстом розмови про важливі національні проблеми.

Актуальність створених прозаїком творів з плином часу стає все більш очевидною, значимість тем, які він вважав основними, – все більш виразною. Дослідження малої прози Л. Мосендза дозволяє говорити про її безумовну самобутність, органічне закорінення в національну традицію і тяжіння до європейської системи художніх цінностей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у фахових виданнях

1. Радзівський В. Критика псевдонаціональної естетики у статті Леоніда Мосендза «Микола Хвильовий: легенда і дійсність». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Літературознавство* / редкол.: М.П. Ткачук, О. Веретюк, О. Глотов [та ін.]; [за ред. М.П. Ткачука]. Тернопіль: ТНПУ, 2014. Вип. 39. С. 181–185. Бібліогр. в кінці ст.

Електрон. аналог друк. вид.: режим доступу:
<http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/4396> (дата звернення: 15. 01. 19) (4,65 др. арк).

2. Радзієвський В. Сенси кордонів у новелістиці Леоніда Мосендза. *Наукові праці : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол.: О.П. Мещанінов (голова) [та ін.].* Миколаїв, 2017. Т. 301. Вип. 289. 164 с. (Філологія. Літературознавство). С. 35–38 (3,72 др. арк).

3. Радзієвський В. Націоналістична ідеологія як основа поетики Леоніда Мосендза. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* Львів, 2018. Вип. 67. Ч. 1. С. 213–221 (10,4 др. арк).

4. Радзієвський В. Авторські відступи як репрезентація авторської позиції в новелах Леоніда Мосендза. *Синопис: текст, контекст, media.* 2019. №1 (25). С. 11–15. Режим доступу: <http://synopsis.kubg.edu.ua/index.php/synopsis/article/view/341/300>. (4,18 др. арк).

Статті в зарубіжних наукових виданнях

5. Radziyevskiy V. Peculiarities of narrative systems of small prose by Leonid Mosendz. *Spheres of culture. Branch of ukrainian studies of Maria Curie-Sklodovska university in Lublin.* Volume IX. Lublin, 2014. P. 103–113 (13,65 др. арк).

6. Radziyevskiy V. Expressive function of tropes in short stories of Leonid Mosendz. *Spheres of culture. Branch of ukrainian studies of Maria Curie-Sklodovska university in Lublin.* Volume XV. Lublin, 2016. P. 212–217 (7,8 др. арк).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

7. Радзієвський В. Світоглядний націоналізм як джерело поетики Леоніда Мосендза. *XX століття: від модерності до традиції : [зб. наук. пр.]. Випуск 1. Естетика і поетика творчості Леоніда Мосендза / Ред. колегія: І. Руснак, О. Баган, А. Гуляк та ін.* Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. С. 108–115 (6,51 др. арк).

8. Радзієвський В. Людинознавчий аспект новелістики Леоніда Мосендза. *Вісниківство: літературна традиція та ідеї. Науковий збірник: Вип. 2. / Ред. колегія: О. Баган (голова), П. Іванишин (заст. голови), В. Дончик та ін.* Дрогобич: Посвіт, 2012. С. 155–165 (14,3 др. арк).

9. Радзієвський В. Жанрово-композиційна структура малої прози Леоніда Мосендза. *Творчість Юрія Клена і міжвоєнна доба в українській літературі: Збірник наукових праць. Випуск 2.* Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2012. С. 209–230 (19,53 др. арк).

10. Радзієвський В. Специфіка сюжетотворення малої прози Леоніда Мосендза. *Творчість Галини Журби і міжвоєнна доба в українській літературі [Текст]: До 125-ї річниці від дня народження письменниці; Збірник наукових праць. Випуск 3 / Ред. колегія: І. Руснак (голов. ред.), О. Баган (заступ. голов. ред.), М. Васків та ін.* Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. 536 с. (Серія «XX століття: від модерності до традиції»). С. 220–230 (9,76 др. арк).

11. Радзієвський В. Функціональні особливості термінологічних номінацій у новелістиці Леоніда Мосендза. *Актуальні проблеми літературознавчої термінології:*

Науковий збірник / Відп. ред. Є.М. Васильєв. Рівне: О.Зень, 2015. С. 143–146 (3,25 др. арк).

12. Радзієвський В. Стилiстичнi особливостi активацiї загальноновживаної лексики у малій прозі Леонiда Мосендза. *Нова педагогiчна думка. Науково-методичний журнал*. 2017. № 1 (89). С. 57–60 (2,79 др. арк).

АНОТАЦІЇ

Радзієвський В. А. Мала проза Леонiда Мосендза i дискурс вiсникiвського неоромантизму. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата фiлологiчних наук зi спецiальностi 10.01.01 – Українська лiтература. – Київський унiверситет iменi Бориса Гринченка. – Київ, 2019.

У дисертацiї вперше здiйснено системний аналіз новелiстики Л. Мосендза як складової вiсникiвського дискурсу. Дослiджено iсторiю критичного й наукового осмислення новелiстики Л. Мосендза. Iнтерпретацiю текстiв подано вiдповiдно до констант нацiоналiстичної iдеологiї, вiсникiвського свiтогляду, в основi яких – фiлософiя сильної людини, захоплення iсторiєю рiдного народу, культурна орієнтацiя на Захiд, аскетизм i саможертвонiсть в iм'я нацiональної незалежностi. Поглиблено розумiння природи i художньої ролi iдеологiчного стрижня в українській емігрантській прозі мiжвоєнної доби.

Охарактеризовано поетикальнi особливостi вiсникiвської новели i вiдповiднiсть творiв Л. Мосендза традицiйним вiсникiвським канонам. Дослiджено художню антропологiю новел, схарактеризовано їхнi жанрово-композицiйнi особливостi, обгрунтовано естетичнi принципи розгортання сюжету. Проаналiзовано лексичнi та граматичнi засоби творення образностi в новелах письменника як виразнi ознаки авторського iдіолекту.

У дисертацiї конкретизовано мiсце творiв малих епiчних форм у лiтературному доробку митця зокрема та в українській лiтературі мiжвоєнної доби загалом.

Ключові слова: Леонiд Мосендз, новела, свiтоглядний нацiоналiзм, вiсникiвський дискурс, вiсникiвський неоромантизм, iдiостиль, наративна стратегiя.

Радзиевский В. А. Малая проза Леонида Мосендза и дискурс вестниковского неоромантизма. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Киевский университет имени Бориса Гринченко. – Киев, 2019.

В диссертации впервые осуществлен системный анализ новеллистики Леонида Мосендза как составляющей вестниковского дискурса. Исследована история критического и научного осмысления новеллистики Л. Мосендза. Интерпретация текстов подается в соответствии с националистической идеологией, вестниковским мировоззрением, в основе которых – философия сильного человека, увлечение историей родного народа, культурная ориентация на Запад, аскетизм и жертвенность во имя национальной независимости и развития.

Установлены особенности эволюции жанра новеллы. Углублено понимание природы и художественной роли идеологического стержня в украинской эмигрантской прозе периода.

Исследовано художественную антропологию новелл писателя-вестниковца, охарактеризованы жанрово-композиционные особенности форм малой прозы, обосновано эстетические принципы развертывания сюжета. Проанализированы лексические и грамматические средства создания образности в новеллах писателя как факторы идиолекта.

Конкретизированы место малой прозы в его литературном наследии и в контексте вестниковского волевого неоромантизма.

Ключевые слова: новеллистика, вестниковский дискурс, националистическая идеология, неоромантизм, художественная антропология, идиолект, эволюция жанра.

Radziyevskiy, V.A. Leonid Mosendz's short stories and the discourse of the visnyk neo-romanticism. - Manuscript.

Thesis for the degree of a candidate of philological sciences on the specialty 10.01.01 - Ukrainian literature. - Boris Grinchenko University of Kyiv. - Kyiv, 2019.

In the dissertation the systematic analysis of Leonid Mosendz's short stories as a component of the visnyk discourse was made for the first time. The history of critical and scientific comprehension of L. Mosendz's short stories is investigated. Interpretation of texts is presented in accordance with nationalist ideology, visnyk worldview, that are based on the philosophy of a strong man, the capture of the history of the native people, cultural orientation towards the West, asceticism and self-confidence in the name of national independence and development.

The peculiarities of the evolution of the genre of short stories in the context of visnykivstvo as a literary and artistic phenomenon are established. The understanding of the nature and artistic role of the ideological core in the Ukrainian emigre prose period is deepen.

The place of Leonid Mosendz's short stories in his literary work and in the context of the visnyk volitional neo-romanticism is specified. The artistic anthropology of the short stories by L. Mosendz is investigated. The features of the genre-compositional structure of the forms of short prose by Mosendz are described, the aesthetic principles of deployment of the plot are grounded. The lexical and grammatical means of creating imagery in the writer's short stories as factors of idiolect are analyzed, the role of artistic means in poetry novelist is outlined.

The main features of architectonics and plotting of a short prose of the artist are the deep motivation of the characters behavior, the dynamism of the portrait, the considerable presence of the author, the acuteness of the artist, the important role of the elementary elements, the intertextual thematic possibilities. Among the aesthetic principles of deployment of the plot in the short stories by L. Mosendz the heroism and close attention to a strong personality dominates.

The features of the idiollect include the conciseness, the ability to use many kinds of tropes and the syntactic capabilities of the language. First of all, attention is drawn to the skillful use of comparisons (often complicated), verbal synonyms, the creation of complex epithets and alliteration. Among the characteristic features of the style of the artist there is

the wide use of incomplete, question and exclamation sentences and rhetorical designs. The big semantic load is done by with emotionally colored, militaristic and socio-political vocabulary.

Characteristic features of L. Mosendz's short stories have been revealed, which show it as an integral part of the verse discourse: mostly social and psychological conflict in the basis of the plot; appeal to the historical past in the subject; the embodiment of the concept of "tragic optimism" in pathos; synthesis, specification of nationalist ideology.

Keywords: short stories, visnyk discourse, nationalist ideology, neo-romanticism, artistic anthropology, idiolekt, evolution of the genre, emigrant prose.